

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Ερευνητική Επιτυχία για Καθηγήτρια Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης

Η Έλενα Αναγνωστοπούλου, καθηγήτρια Γλωσσολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και συνεργαζόμενο μέλος του ΙΜΣ-ΙΤΕ, επελέγη για χρηματοδότηση από το ανταγωνιστικό πρόγραμμα Advanced Grant (AdG) 2022 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας (ERC).

Το πρόγραμμα της Έλενας Αναγνωστοπούλου με τίτλο «Phylogenies probing Grammar. Exploring morphosyntax at different scales of language change (PhylProGramm)» φιλοδοξεί να αποτελέσει καινοτόμο συμβολή στην αξιολόγηση των χαρακτηριστικών της μορφολογίας και της σύνταξης ως προς τις ιστορικές πληροφορίες που μπορούν να μας δώσουν, με τη χρήση ποσοτικών υπολογιστικών φυλογενετικών μεθόδων εμπνευσμένων από την εξελικτική βιολογία σε συνδυασμό με ποιοτική και σε βάθος γλωσσολογική (θεωρητική, ιστορική, και τυπολογική) έρευνα. Το πρόγραμμα θα αναπτύξει νέες υπολογιστικές μεθόδους προκειμένου να αξιολογήσει τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά, τον τρόπο που λειτουργούν και αλληλεπιδρούν σε συγκεκριμένες ιστορικές και γεωγραφικές συνθήκες, και να καταδείξει ποια από αυτά αντιστέκονται στον δανεισμό και μεταβάλλονται αργά στο χρόνο, έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αξιόπιστη ανακατασκευή/επανασύνθεση της γενεαλογικής ιστορίας των γλωσσών. Παράλληλα θα μελετηθούν τα χαρακτηριστικά που μεταφέρονται εύκολα από γλώσσα σε γλώσσα σε διαφορετικές συνθήκες γλωσσικής επαφής καθώς και εκείνα που απηχούν καθολικές τάσεις μεταβολής της γλώσσας ή και τυχαίες ομοιότητες. Αυτού του είδους η αξιολόγηση μεγάλου αριθμού χαρακτηριστικών από το σύνολο της μορφοσύνταξης δεν έχει επιχειρηθεί με συστηματικό τρόπο μέχρι σήμερα, επειδή πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σύνθετο πλέγμα φαινομένων και σχέσεων, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πλήθος αντικρουόμενων απόψεων σχετικά τόσο με τη σταθερότητά τους όσο και αν αυτή θα πρέπει να σχετικοποιηθεί ανάλογα με τις γλωσσικές οικογένειες και τις γεωγραφικές περιοχές του κόσμου. Για τους λόγους αυτούς, οι φυλογενετικές έρευνες στηρίζονται κατά κανόνα σε ετυμολογικά συγγενείς λέξεις από το βασικό λεξιλόγιο των γλωσσών (αντωνυμίες, σχέσεις συγγενείας, βασικοί αριθμοί, μέλη του σώματος, βασικά ρήματα κλπ.), οι οποίες αντιστέκονται στο δανεισμό (λίστα του Swadesh). Όμως, οι ετυμολογικά συγγενείς λέξεις δεν μπορούν εύκολα να σπάσουν το φράγμα της οικογένειας, επειδή οι σχέσεις τους μπορούν να ανιχνευθούν σε ένα ιστορικό βάθος 8.000-10.000 χρόνων (μέχρι τις λεγόμενες «Πρωτογλώσσες»). Αντίθετα, τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά έχουν τη δυνατότητα να μας αποκαλύψουν γλωσσικές σχέσεις με μεγάλο ιστορικό βάθος και έτσι να μας δώσουν κλειδιά για να ανιχνεύσουμε τις μεταναστεύσεις του προϊστορικού ανθρώπου, όπως υποστήριξε με γλωσσολογικά επιχειρήματα η Nichols στο ρηξικέλευθο για την εποχή του βιβλίο της το 1992 και σε όλο το μεταγενέστερο έργο της, και όπως φαίνεται να δείχνουν πρόσφατες μελέτες που στηρίζονται στη σύγκριση γλωσσικού και γενετικού υλικού. Το διεπιστημονικό ερευνητικό πρόγραμμα PhylProGramm στηρίζεται σε ομάδα ερευνητών που συνδυάζουν τη θεωρητική, ιστορική, διαλεκτολογική και τυπολογική γλωσσολογία, με την εξελικτική βιολογία, τη βιοπληροφορική και την επιστήμη των υπολογιστών. Θα αξιολογήσει και θα ερμηνεύσει τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά σε τρία επίπεδα ανάλυσης: α) στο επίπεδο της μικροποικιλότητας (μελέτη των χαρακτηριστικών γλωσσών που ανήκουν στις ίδιες υπο-ομάδες της Ινδο-Ευρωπαϊκής (π.χ. Σλάβικες, Γερμανικές, Κέλτικες), ελληνικών διαλέκτων σε επαφή με άλλες γλωσσικές ομάδες της Ινδο-Ευρωπαϊκής (Ρομανικές, Αλβανικά, Σλάβικες) καθώς και με τα Τουρκικά, μία μη Ινδο-Ευρωπαϊκή γλώσσα, β) στο επίπεδο της μεσοποικιλότητας (μελέτη των μακρο-χαρακτηριστικών της Ινδο-Ευρωπαϊκής και των μεσο-χαρακτηριστικών των υποομάδων της) και γ) στο επίπεδο της

μακροποικιλότητας (μελέτη των μακρο-χαρακτηριστικών αντιπροσωπευτικού δείγματος γλωσσών από όλες τις οικογένειες και περιοχές του κόσμου). Η θεωρητική υπόθεση που θα ελεγχθεί είναι αν η σταθερότητα σε κάθε επίπεδο αντιστοιχεί στη θεωρητική διάκριση σε μικρο-παραμέτρους, μεσο-παραμέτρους και μακρο-παραμέτρους, όπως έχει προταθεί από τον Roberts (2019). Η έρευνα θα συμπληρωθεί με μελέτες περίπτωσης που θα εξετάσουν σε ποιο βαθμό τα αποτελέσματα από την μελέτη των ελληνικών διαλέκτων και της Ινδο-Ευρωπαϊκής μπορούν να γενικευθούν σε άλλες διαλεκτικές ομάδες και άλλες γλωσσικές οικογένειες. Το ίδιο ερώτημα θα διερευνηθεί και μέσα από την εφαρμογή και ανάπτυξη υπολογιστικών μεθόδων.

Σύντομο Βιογραφικό

Η Έλενα Αναγνωστοπούλου είναι διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Salzburg (1994). Μετά από μεταδιδακτορική έρευνα στο Ινστιτούτο Γλωσσολογίας του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης, το 1997-1998, όπου και επέστρεψε το 2007 για να διδάξει ως επισκέπτρια καθηγήτρια, εξελέγη Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης το 1998, όπου υπηρετεί σήμερα ως Καθηγήτρια Γενικής Γλωσσολογίας. Από το 2022 είναι συνεργαζόμενο μέλος του ΙΜΣ-ΙΤΕ. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στη θεωρητική και συγκριτική σύνταξη, την τυπική γλωσσική τυπολογία, τη μορφολογία, με ιδιαίτερη έμφαση στη διεπαφή σύνταξης, μορφολογίας και λεξικού, την εναλλαγή ορισμάτων, την Πτώση, τη Συμφωνία, το πρόσωπο, το γένος, τα κλιτικά, τις δομές ελέγχου και αυτοπάθειας. Το 2013 της απονεμήθηκε το Friedrich Wilhelm Bessel Research Award από το Ίδρυμα Alexander von Humboldt σε αναγνώριση των επιτευγμάτων της στην έρευνα και τη διδασκαλία. Από το 2019 είναι εκλεγμένο μέλος της Academia Europaea. Το 2022 της απονεμήθηκε από το Πανεπιστήμιο Κρήτης το βραβείο Εξάιρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας «Στέλιου Πηχωρίδη» για το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. Τον Δεκέμβριο 2022-Φεβρουάριο 2023 της δόθηκε χρηματοδότηση από το Ίδρυμα Alexander von Humboldt για να επισκεφτεί το Πανεπιστήμιο Humboldt στο Βερολίνο στο πλαίσιο προγράμματος που χρηματοδοτεί βραβευθέντες του Ιδρύματος για να επιστρέψουν για σύντομο χρονικό διάστημα για έρευνα στην Γερμανία (returnee grant). Έχει συγγράψει τη μονογραφία *The Syntax of Ditransitives. Evidence from Clitics* (Mouton de Gruyter 2003), και σε συνεργασία με την Artemis Alexiadou και τον Florian Schäfer τη μονογραφία *External Arguments in Transitivity Alternations. A Layering Approach* (Oxford University Press 2015). Έχει συνεπιμεληθεί 4 συλλογικούς τόμους και 2 πρακτικά συνεδρίων. Έχει δημοσιεύσει σε περιοδικά όπως *Natural Language and Linguistic Theory*, *Linguistic Inquiry*, *Language*, *Syntax*, *The Journal of Comparative Germanic Linguistics*, *Languages*, *Research Data Journal for the Humanities and Social Sciences*, *BioEssays*, μεταξύ άλλων, καθώς και σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων. Συνδιευθύνει τη σειρά *Open Generative Syntax. Language Science Press* <https://langsci-press.org/catalog/series/ogs> (Open Access Books in Linguistics) με τους Mark Baker, Roberta D'Alessandro, David Pesetsky και Susi Wurmbrand, και είναι μέλος της συντακτικής επιτροπής στα περιοδικά *Journal of Greek Linguistics*, *Linguistic Inquiry* και *Syntax*. Τα τελευταία χρόνια έχει στραφεί προς την ιστορική γλωσσολογία καθώς και προς την φυλογενετική γλωσσική έρευνα. Ήταν international co-investigator στο ερευνητικό πρόγραμμα "Investigating variation and change: Case in Diachrony" (2017-2019) στο Πανεπιστήμιο Ulster (επιστημονική υπεύθυνη: Χριστίνα Σεβδαλή), επιστημονική υπεύθυνη του ερευνητικού προγράμματος "Using tools from Evolutionary Biology to reveal relationships among languages" (2019-2023) σε συνεργασία με τον Μανόλη Λαδουκάκη (Τμήμα Βιολογίας), που χρηματοδοτείται από τον ΕΛΚΕ του Πανεπιστημίου Κρήτης, και του προγράμματος «Μοντελοποιώντας τη γλωσσογένεση» που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. (2019-2023).